

Međunarodna zdravstvena suradnja

Luka Kovačić

Opasnosti ugrožavanja zdravlja stanovništva određenog (užeg) područja rizicima s drugih, često i vrlo udaljenih područja, su mnogostruki i kontinuirani. Oni su danas sve veći i sve prisutniji na mnogim područjima. Mogućnosti putovanja su sve veći (avionski promet), a nove tehnologije, osim što donose koristi razvitku društva, mogu biti i opasnost za zdravlje stanovništva (incidenti s nuklearnim centralama). Klimatske promjene (toplinska zatopljenja, poplave, oluje), smanjivanje stratosferskog ozona („ozonske rupe“), širenje invazivnih vrsta biljaka, životinja i mikroorganizama (prugasti komarci, afričke pčele, tropske alge, biljni nametnici, uzročnici zaraznih bolesti), okolišni rizici (otrovi iz industrije, poljoprivrede, degradacija tla, kisele kiše) su opasnosti koje je često teško predvidjeti, a još teže spriječiti, pa i ublažiti. U proizvodnji, prometu i upotrebi hrane nastaju neželjeni događaji (proizvodnja GMO namirnica). Rizici za zdravlje mogu biti vezani uz društvene događaje (ratovi, terorizam, migracije, ekonomske krize), koje često nije moguće spriječiti ili držati pod kontrolom. Da bi se takvi zdravstveni rizici na vrijeme predvidjeli, spriječile ili ublažile posljedica potrebna je međunarodna suradnja.

Potreba za međunarodnom suradnjom na području zdravstva javlja se već u najranijem razvoju civilizacije. Najveći zdravstveni problemi u to vrijeme bile su zarazne bolesti. Zbog toga su se i prvi međunarodni dogovori, propisi i pravila odnosili upravo na pokušaje sprečavanja i širenja zaraznih bolesti. Među najstarije zdravstvene propise spada propis o karanteni. Obavezna izolacija, najprije 2-mjesečna, a kasnije 40-dnevna, svih osoba koje su doplovile iz zemalja u kojima su vladale zarazne bolesti, provodila se u Dubrovniku od 1377. godine, kasnije i u drugim pomorskim gradovima (Genova, Venecija).

Međunarodni dogovori i konvencije datiraju iz polovice XIX stoljeća. Godine 1839. u Carigradu je osnovan Međunarodni zdravstveni savjet koji je imao zadatak da uskladi propise i procedure radi zaštite od kuge i kolere. Godine 1851. potpisana je u Parizu Međunarodna konvencija o sprečavanju širenja zaraznih bolesti. Od ostalih međunarodnih konvencija poznate su: Carigradska iz 1866. godine i Bečka iz 1874. godine, kojima je regulirana zaštita od zaraznih bolesti. U 20. stoljeću potpisano je nekoliko konvencija: Pariška 1926. godine (problem karantenskih bolesti), Haška 1933. (propisi u zračnom prometu), Pariška 1933., Vašingtonska 1945., te 1951. godine Međunarodni sanitarni pravilnik. Sve te konvencije odnose se na postupke i pravila u vezi sa sprečavanjem, širenjem i prijavom bolesnih od zaraznih bolesti, obaveze

vakcinacije itd. To se osobito odnosi na pet karantenskih bolesti: kugu, koleru, žutu groznicu, pjegavac i velike boginje (variolu, koju je SZO proglasila eradicanom 8. 5.1980. godine).

Drugi oblik međunarodne suradnje su međunarodne organizacije putem kojih se organizira međunarodna zdravstvena pomoć zemljama članicama i drugim, a vrši se razmjena informacija i iskustava, organiziraju se međunarodne konferencije itd. Danas u svijetu postoji velik broj takvih organizacija i agencija, kako državnih, tako i nedržavnih i privatnih. Važnije organizacije koje su osnovane prije II svjetskog rata su: Pan-američki sanitarni biro osnovan 1902. godine, Međunarodni ured za narodno zdravlje osnovan 1907. godine i Zdravstvena organizacija Lige naroda osnovana 1921. godine.

Tijekom II Svjetskog rata (1944. godine) održana je u Montrealu međunarodna konferencija na kojoj je raspravljana sudbina Zdravstvene organizacije Lige naroda, a 1946. godine na međunarodnoj konferenciji u New Yorku prihvaćena je od strane 61 zemlje deklaracija o pravima čovjeka na zdravlje. Među posebno aktivnim delegacijama nalazila se i jugoslavenska delegacija s Andrijom Štamparom na čelu. Na konferenciji je izabrana privremena (interimna) komisija od 18 zemalja članica, a za predsjednika je izabran Štampar zbog svog velikog međunarodnog ugleda i uspjeha na području socijalne medicine. Komisija je imala zadatak voditi zdravstvenu organizaciju do konačne ratifikacije Ustava Svjetske zdravstvene organizacije. Postigla je značajne uspjehe već u početku svog rada na pružanju pomoći zemljama opustošenim ratom, suzbijanju epidemije kolere u Egiptu i drugom. Ustav Svjetske zdravstvene organizacije ratificiran je 7. travnja 1948. godine. Taj dan proglašen je međunarodnim danom zdravlja i svake godine posvećen nekom od aktualnih problema zdravlja i zdravstvene službe. Svjetska zdravstvena organizacija službeno je započela rad 1. rujna 1948. godine. Ona je preuzela zadatke bivše Zdravstvene organizacije Lige naroda, te funkciju privremene agencije UNRRA (United Nations Relief and Rehabilitation Administration), koja je pružala različite oblike pomoći zemljama opustošenim u ratu.

Osim Svjetske zdravstvene organizacije Glavna skupština i Ekonomski i društveni savjet (ECOSOC) Ujedinjenih naroda osnovao je i niz drugih specijaliziranih agencija i programa i fondova, koji s Ujedinjenim narodima (prema članku 57 Ustava) imaju ugovor, ali funkcioniraju autonomno.

Specijalizirane agencije Ujedinjenih naroda

Specijalizirane agencije Ujedinjenih naroda (UN) su međuvladine organizacije koje su na temelju Povelje UN-a povezane s ECOSOC-om, s UN-ovim programima, komisijama, odborima i sličnim tijelima. Za specijalizirane ustanove često se kaže da pripadaju "obitelji UN-a", odnosno one sačinjavaju sustav UN-a. Suradnja i povezivanje pojedine specijalizirane

ustanove s ECOSOC-om zasniva se na ugovorima. Bez obzira na povezanost s ECOSOC-om, specijalizirane su ustanove samostalne organizacije. Članstvo u njima nije ograničeno samo na države članice UN-a.

- World Health Organization (WHO) - Svjetska zdravstvena organizacija. Osnovana je 1947. godine; ima sjedište u Ženevi. Cilj organizacije je podizanje razine zdravlja svih naroda. Republika Hrvatska primljena je u članstvo 23. lipnja 1992. godine.
- International Labour Organization (ILO) - Međunarodna organizacija rada. Osnovana je 1919. godine usporedno s Ligom naroda. Sjedište organizacije je u Ženevi. Glavni cilj Međunarodne organizacije rada je osiguranje boljih uvjeta rada i sveukupnog položaja radnika. Republika Hrvatska primljena je u članstvo 6. kolovoza 1992. godine, a od 2000. godine članica je upravnog tijela ILO-a.
- Food and Agriculture Organization (FAO) - Organizacija za prehranu i poljoprivredu. Osnovana je 1943. godine u Rimu. Cilj je organizacije poboljšanje prehrane i povećanje proizvodnje hrane. Republika Hrvatska primljena je u članstvo 8. studenog 1993. godine.
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) - Organizacija UN-a za obrazovanje, znanost i kulturu. Osnovana je 1945. godine, ima sjedište u Parizu. Cilj organizacije je unapređenje međunarodne suradnje na području obrazovanja, znanosti i kulture. Republika Hrvatska članica je od 1. lipnja 1992. godine. RH je od 1999. članica pomoćnih tijela UNESCO-a: međuvladinog vijeća za razvoj komunikacije i međuvladinog odbora za bioetiku.
- World Bank – Svjetska banka. Svjetska banka obuhvaća četiri institucije: Međunarodnu banku za obnovu i razvoj – IBRD, osnovanu 1945. godine, Međunarodno financijsko udruženje – IFC, osnovano 1956. godine, Međunarodno udruženje za razvoj – IDA, osnovano 1960. godine i Multilateralnu investicijsku garancijsku ustanovu – MIGA, osnovanu 1968. godine. Republika Hrvatska je članica prve tri institucije od 25. veljače 1993. godine, a MIGA-e od 15. svibnja 1993. godine. Sve četiri institucije imaju zajednički cilj smanjenje siromaštva i poboljšanje životnog standarda naroda kroz unapređenje održivog gospodarskog rasta i razvoja. Sjedište Svjetske banke je u Washingtonu.
- Međunarodna organizacija za civilno zrakoplovstvo - International Civil Aviation Organization (ICAO). Organizacija je osnovana 1944. godine. Njezina je zadaća omogućavanje razvoja civilnog zračnog prometa. Sjedište organizacije je u Montrealu. Republika Hrvatska je članica od 9. svibnja 1992. god.
- Poštanska unija - Universal Postal Union (UPU). Unija je osnovana 1874. godine, a specijaliziranom ustanovom UN-a postala je 1948. godine. Cilj je Unije stvaranje jedinstvenog poštanskog područja svih članica Unije. Sjedište je u Bernu. Republika Hrvatska je članica od 3. lipnja 1992. godine.
- Međunarodna unija za telekomunikacije - International Telecommunication Union (ITU). Unija je osnovana 1865. godine, s ciljem unapređenja suradnje na području telekomunikacija. Sjedište je u Ženevi. Republika Hrvatska je članica od 3. lipnja 1992. godine.
- Svjetska meteorološka organizacija - World Meteorological Organization (WMO). Osnovana je 1950. godine u cilju unapređivanja međunarodne suradnje na području meteorološke službe. Postoje i regionalna meteorološka udruženja koja okupljaju službe država pojedinih regija radi uže suradnje. Sjedište Organizacije je u Ženevi. Republika Hrvatska je članica od 8. studenog 1992. godine.
- Međunarodna pomorska organizacija - International Maritime Organization (IMO). Organizacija je osnovana 1948. godine s ciljem omogućavanja razmjene informacija i

druge suradnje između vlada država članica na području pomorstva. Sjedište Organizacije je u Londonu. Republika Hrvatska je članica od 8. srpnja 1992. godine.

- Svjetska organizacija za intelektualno vlasništvo - World Intellectual Property Organization (WIPO). Osnovana je 1967. godine sa zadaćom organiziranja brige o intelektualnom vlasništvu i omogućavanja industrijskog i kulturnog razvitka stimuliranjem kreativnih aktivnosti i olakšavanjem transfera tehnologije, kao i distribuciju umjetničkih djela. Sjedište organizacije je u Ženevi. Republika Hrvatska je članica od 8. listopada 1991. godine.
- Organizacija UN-a za industrijski razvoj - United Nations Industrial Development Organization (UNIDO). Osnovana je 1967. godine sa sjedištem u Beču: specijalizirana ustanova UN-a postala je 1987. godine. Cilj je Organizacije stvaranje uvjeta za industrijski napredak zemalja u razvoju kao i stvaranje fonda od donacija razvijenih zemalja. Republika Hrvatska je članica od 2. lipnja 1992. godine, a od 1999. godine je članica Odbora za industrijski razvoj UNIDO-a.
- Svjetska trgovinska organizacija – World Trade Organization (WTO). Opći sporazum o tarifama i trgovini (GATT) prerastao je 1995. godine u Svjetsku trgovinsku organizaciju. Organizacija je pravni i institucionalni sustav u multilateralnoj trgovini. Sjedište je u Ženevi. Republika Hrvatska je u srpnju 2000. godine primljena u WTO.
- Svjetska turistička organizacija - World Tourism Organization (UNWTO). Osnovana je 1975. godine sa sjedištem u Madridu. Cilj organizacije je promicanje i razvitak turizma. Republika Hrvatska je članica od 4. listopada 1993. godine.
- Međunarodna agencija za atomsku energiju (IAEA). Nezavisna međuvladina organizacija radi na sigurnoj i miroljubivoj upotrebi atomske energije. Sjedište agencije je u Beču.

Programi i fondovi Ujedinjenih naroda:

- United Nations Children's Fund (UNICEF) - Fond UN-a za djecu. Osnovan 11. prosinca 1946. sa sjedištem u New Yorku. Glavni cilj Fonda je pomoć djeci diljem svijeta. UNICEF u Hrvatskoj djeluje od 1947. godine. Bio je prva međunarodna organizacija koja je otvorila ured u Hrvatskoj, još prije njenog međunarodnog priznanja.
- United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR) - Visoki povjerenik UN-a za izbjeglice. Osnovan je 1951. godine. Osnovna mu je zadaća omogućiti međunarodnu zaštitu izbjeglica i pronalaženje trajnog rješenja za njihovu zaštitu. Sjedište mu je u Ženevi.
- United Nations Development Programme (UNDP) - Program Ujedinjenih naroda za razvoj. Osnovan je 1965. godine. Sjedište je u New Yorku. UNDP postoji u Hrvatskoj od 1996. godine kad je utemeljen prvi Ured za vezu.
- International Monetary Fund (IMF) - Međunarodni monetarni fond - Fond je osnovan 1944. godine na konferenciji UN-a u Bretton Woodsu (SAD) sa zadaćom da omogući uravnoteženi rast međunarodne trgovine i potiče međunarodni sustav plaćanja i transakcija oslobođen zapreka za razvoj međunarodne trgovine. Republika Hrvatska je članica IMF-a od 14. prosinca 1992. godine.
- International Fund for Agricultural Development (IFAD) - Međunarodni fond za poljoprivredni razvoj. Fond je počeo raditi 1977. godine. Glavni cilj je Fonda mobiliziranje resursa za unapređenje proizvodnje hrane i bolju prehranu siromašnijeg stanovništva u zemljama u razvoju. RH ima status promatrača.
- United Nations Capital Development Fund (UNCDF) - Fond Ujedinjenih naroda za kapitalni razvoj. Osnovan je 1966. godine. Sjedište je u New Yorku.
- World Food Programme (WFP) - Svjetski program za hranu. Sjedište programa je u Rimu.

- United Nations Environment Programme (UNEP) - Program za okoliš Ujedinjenih naroda. Promiče međunarodnu suradnju i preporučuje politiku u zaštiti okoliša. Osnovan je 1972. godine. Sjedište mu je u Nairobiju.
- United Nations Development Fund for Women (UNDFW) – Fond Ujedinjenih naroda za razvoj za žene
- Joint United Nations Programme on HIV/AIDS (UNAIDS) – Program Ujedinjenih naroda za HIV/AIDS. Osnovan je 1991. godine. Sjedište je u Ženevi.
- United Nations Population Fund (UNFPA) - Fond UN-a za stanovništvo. Fond je osnovan u cilju davanja financijske pomoći za istraživanja i potporu pri rješavanju problema vezanih za stanovništvo, promicanje svijesti o planiranju obitelji i zaštiti prava planiranja obitelji. Osnovan je 1969. godine. Sjedište Fonda je u New Yorku.
- United Nations Human Settlements Programme (UN-HABITAT) - Program Ujedinjenih naroda za ljudska naselja. Osnovan je 1978. godine. Sjedište je u Nairobiju.
- United Nations Volunteers (UNV) – Volonteri Ujedinjenih naroda. Fond je osnovan 1978. godine. Sjedište mu je u Bonu.
- United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women (UNWOMEN). Osnovan je 2010. godine. Sjedište je u New Yorku.

Istraživački i obrazovni instituti:

- United Nations Institute for Disarmament Research (UNIDIR)
- United Nations Institute for Training and Research (UNITAR).
- United Nations Interregional Crime and Justice Research Institute (UNICRI)
- United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD)
- Sveučilište UN-a - United Nations University (UNU).

Ostale organizacije povezane s UN:

- UN ICTY International Criminal Tribunal for Yugoslavia
- United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East - Agencija za pomoć palestinskim izbjeglicama na Bliskom istoku (UNRWA). Agencija vodi program pomoći za palestinske izbjeglice u suradnji s lokalnom vladom. Osnovana je 1949. godine. Sjedište agencije je u Gazi i Ammanu.
- United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (UNRWAPRNE)
- Međunarodni institut za promicanje položaja žena (INSTRAW). Institut je samostalno tijelo UN-a koje se bavi istraživanjima, obukom i širenjem informacija kojima se unapređuje položaj žena. Sjedište Instituta je u Santo Domingu, u Dominikanskoj Republici.
- Konferencija UN-a o trgovini i razvoju - United Nations Conference on Trade and Development (UNCTAD). Sjedište je u Ženevi.
- Svjetsko vijeće u prehrani (WFC). Vijeće izvještava Opću skupštinu UN o najvećim svjetskim problemima u svezi s hranom, a u cilju pronalaska zajedničkog rješenja. Sjedište Vijeća je u Rimu.
- Ured Ujedinjenih naroda za smanjivanje rizika od katastrofa - The UN Office for Disaster Risk Reduction (UNISDR). Ured je osnovan 1999. godine kao sljednik tajništva Međunarodne dekade smanjivanja prirodnih nesreća. Svrha ureda je osigurati pomoć prilikom prirodnih katastrofa.

Na temelju UN-ovih konvencija o ljudskim pravima osnovana su i druga tijela. Tako za praćenje primjene međunarodnih ugovora postoje različiti odbori. Odbori o svojim aktivnostima izvješćuju Opću skupštinu. Odbori su: Odbor o uklanjanju rasne diskriminacije (CERD), Odbor za prava čovjeka, Odbor o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima, Odbor o uklanjanju diskriminacije protiv žena (CEDAW), Odbor protiv torture i Odbor o pravu djeteta.

Druge međunarodne organizacije povezane s javnim zdravstvom:

Međunarodna organizacija za migracije - International Organisation for Migration (IOM). Osnovana je 1951. godine kao međudržavna, međunarodna humanitarna organizacija koja se bavi svim aspektima migracija. Misija IOM-a u RH započela je radom 1992. godine, a Republika Hrvatska je postala članicom IOM-a 1993. godine.

Međunarodni pokret Crvenog križa i Crvenog polumjeseca je svjetski humanitarni pokret u kojem sudjeluje velik broj dobrovoljaca, članova i osoblja, koji je osnovan radi zaštite ljudskih života i zdravlja, osiguranja ugleda svih ljudskih bića i sprečavanja i ublaživanja ljudskih patnji. Pokret se sastoji od nekoliko organizacija, koje su pravno nezavisne jedna od druge, ali su povezane zajedničkim osnovnim načelima, ciljevima, simbolima, statutima i upravljanjem. Pokret čine slijedeće organizacije:

- Međunarodni komitet crvenog križa (The [International Committee of the Red Cross](#) - ICRC), privatna je humanitarna organizacija koju su 1863. godine osnovali Henry Dunant i Gustave Moynier radi zaštite života i dostojanstva žrtava međunarodnih i lokanih oružanih sukoba. Komitet broji 25 članova, koji uživaju poseban autoritet.
- Međunarodna federacija nacionalnih društava crvenog križa i crvenog polumjeseca (The [International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies](#) - IFRC), osnovana 1919. godine kao „Liga crvenog križa“. 1983. godine ime je promijenjeno u „Liga crvenog križa i crvenog polumjeseca“, a 1991. godine u današnji naziv „Međunarodna federacija nacionalnih društava crvenog križa i crvenog polumjeseca“. Federacija danas koordinira aktivnosti 189 nacionalnih društava crvenog križa i crvenog polumjeseca s preko 150 milijuna aktivista i 17 milijuna volontera. Na međunarodnoj razini Federacija vodi i organizira, u uskoj suradnji s nacionalnim društvima crvenog križa pomoć u velikim nesrećama i katastrofama. Tajništvo Federacije nalazi se u Ženevi.

Nacionalna društva crvenog križa i crvenog polumjeseca. Postoje u gotovo svim državama svijeta (189 društava). Nacionalna društva mogu imati i proširene, dodatne, programe, koje

provode u mirnodopskoj situaciji (uvježbavanje članova zajednice u pružanju prve pomoći, razne preventivne zdravstvene akcije, okupljanje dobrovoljnih davalaca krvi, itd.). U mnogo zemalja društva su uključena u pružanje zdravstvene zaštite (na primjer hitne pomoći), kao dio nacionalne zdravstvene službe.

Na 20. međunarodnoj konferenciji u Beču [1965.](#) godine prihvaćena su osnovna načela Crvenog križa, kojih se moraju pridržavati sve države u svako vrijeme. Ta načela uključena su u sve pravne dokumente pokreta. Načela su slijedeća:

- Humanost
- Nepristranost
- Neutralnost
- Neovisnost
- Dobrovoljnost
- Jedinstvo
- Univerzalnost

Značajna međunarodna suradnja na području zdravstva odvija se u cilju utvrđivanja pokazatelja o zdravstvenom stanju stanovništva. Bez takvih pokazatelja gotovo je nemoguće uspoređivati zdravstveno stanje naroda pojedinih zemalja ili područja i ocjenjivati uspješnost rada zdravstvene službe, odnosno društvenog napretka općenito. Podatke o zdravstvenom stanju stanovništva prikupljaju i obrađuju te publiciraju, pored ostalih, Svjetska zdravstvena organizacija, OECD, Svjetska banka, Europska zajednica i druge.

Na području zdravstvene statistike međunarodna suradnja započela je sredinom 19. stoljeća naporima na izradi klasifikacije uzroka smrti. Prva klasifikacija prihvaćena je 1893. godine na sastanku Međunarodnog statističkog instituta u Chicagu. Autor klasifikacije bio je Francuz Jacques Bertillon. Ta je klasifikacija tijekom vremena doživjela veći broj revizija, u pravilu jedna revizija svakih deset godina. Danas se koristi deseta revizija Međunarodne klasifikacije bolesti, povreda i uzroka smrti.

Hrvatsko društvo za Ujedinjene narode

Hrvatsko Društvo za Ujedinjene narode osnovano je 1992. godine. Društvo je okupljalo uglavnom profesore zainteresirane za tematiku Ujedinjenih naroda. U skladu sa svojim akademskim pristupom, Društvo je iniciralo publikaciju zbornika radova pod nazivom „Hrvatska i Ujedinjeni narodi“, povodom 50. obljetnice postojanja Ujedinjenih Naroda. Vremenom su se aktivnosti Društva smanjivale, te se nakon nekoliko godina postojanja ono ugasilo. Društvo je ponovno osnovano 9. lipnja 2008. godine, i tom su prilikom izabrani članovi dva glavna tijela (Predsjedništva i Nadzornog odbora), te je usvojen Statut. Nakon

nešto više od tri mjeseca, Hrvatsko društvo za Ujedinjene narode ponovno je postalo punopravnim članom Svjetske federacije Društava za Ujedinjene narode. Projekt Hrvatskog Društva za Ujedinjene narode od samih je početaka u zemlji uživao snažnu potporu brojnih profesionalaca, koji su svoje karijere vezali za Ujedinjene narode i općenito multilateralne odnose. Vrijedni savjeti i snažna potpora stigli su i od strane raznih europskih Društava, te članova međunarodne inicijative Making Commitments Matter. Društvo je uspostavljeno s ciljem da postane značajan izvor informacija o sustavu Ujedinjenih naroda, a ujedno i mjesto okupljanja mladih ljudi i profesionalaca na kojem bi se raspravljalo i razmjenjivalo mišljenja o pitanjima vezanim za Ujedinjene narode. Društvo snažno promiče načela Ujedinjenih naroda, kako su ona sadržana u njihovoj Povelji. Više podataka o radu Društva može se naći na elektroničkoj adresi Društva: <http://www.una-croatia.org/>.